

Ο ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και πρόεδρος ΔΣ του **Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)** **Λουκάς Τσούκαλης**

Σε έναν συλλογικό τόμο «προς τιμήν του Λουκά Τσούκαλη», που εκδόθηκε πέρσι από το Oxford University Press, υπάρχουν ορισμένες σταθερές τις οποίες αναμένει ο ενημερωμένος αναγνώστης. Στο «Μετασχηματισμοί της Ευρώπης», λοιπόν, που κυκλοφορεί πλέον από τις εκδ. Αλεξάνδρεια (μφ. Χρήστος Γεμελιάρης), σε επιμέλεια των Helen Wallace, Νίκου Κουτσιαρά και **Γιώργου Παγουλάτου**, εντοπίζει τα στοιχεία που συνθέτουν τον βασικό άξονα στο έργο του ομότιμου καθηγητή και προέδρου του Δ.Σ. στο **ΕΛΙΑΜΕΠ**: την πολιτική οικονομία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, δηλαδή (για να μείνουμε αναγκαστικά σε μια συμπυκνωμένη περιγραφή).

Με τη βιβλιογραφία και τις αναλύσεις του **Λ. Τσούκαλη** – ήδη από τη δεκαετία του 1970 – ξεκινά δίκην εισαγωγής ο Ν. Κουτσιαράς, αναπληρωτής καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του ΕΚΠΑ. Εδώ αναδεικνύεται το κεντρικό ερώτημα εάν η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης εξακολουθεί να είναι βιώσιμη, αλλά και η έγκαιρη προειδοποίηση του **Λ. Τσούκαλη** (2003/2005) «για το ζήτημα των διαφαινόμενων χαμένων» της ολοκλήρωσης. Η παραγνώριση εκείνου του ζητήματος, σημειώνει από τότε, θα διέβρωνε τη λαϊκή νομιμοποίηση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος, ενώ θα τροφοδοτούσε εξ αντανακλάσεως τον ευρωσκεπτικισμό.

Σε έναν τέτοιο τόμο, ωστόσο, το ζητούμενο δεν είναι μόνο η εστίαση στο έργο ενός πολιτικο-οικονομολόγου με διεθνείς περγαμνές (εκτός άλλων, καθηγητής στο European Institute του London School of Economics, επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, καθηγητής στη Σχολή Διεθνών Υποθέσεων του Παρισιού - Sciences Po). Η συζήτηση για το «πόση Ευρώπη θέλουμε;» είναι διαρκής αποτελώντας δομικό στοιχείο της ίδιας της διαδικασίας ολοκλήρωσης. Και μια συζήτηση για την Ευρώπη σημαίνει ταυτόχρονα διάλογο για τη σύγχρονη δημοκρατία, τις παθογένειες και τις προσδοκίες της, τη θέση των κρατών και του υπερεθνικού οικοδομήματος μέσα στον πολυπολικό κόσμο – η σχέση με τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, την Κίνα –, τα όργανα της ΕΕ ως μοχλούς μετασχηματισμών, το «συμβόλαιο» των ευρωπαίων πολιτών με τους θεσμούς, την ανάγκη οι θεσμικές – και όχι μόνο – καινοτομίες των λίγων να διαχυθούν και να γίνουν κτήμα των πολλών (spillover effect).

Γι' αυτό και το πρώτο μέρος τιτλοφορείται «Δημοκρατία και ενημερία» συμπεριλαμβάνοντας τα δοκίμια των André Sapir, για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα, Xavier Prats Monné, για την εκπαίδευση, Vivien A. Schmidt, για την κρίση νομιμοποίησης του ευρώ, Jacques Rupnik, για το περίφημο χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης, Yves Mény για τη «δυσφορία στη φιλελεύθερη δημοκρατία». Στο δεύτερο μέρος επιχειρείται η ανάλυση συγκεκριμέ-

Ο Λουκάς Τσούκαλης και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση

Ο συλλογικός τόμος με δοκίμια ειδικών που εκδόθηκε από το Oxford University Press, με τη συμμετοχή των Ενρίκο Λέτα και Χέρμαν βαν Ρομπιά

Το εξώφυλλο του συλλογικού έργου «Μετασχηματισμοί της Ευρώπης - Δοκίμια προς τιμήν του Λουκά Τσούκαλη» (εκδ. Αλεξάνδρεια, σελ. 384)

νων χαρακτηριστικών σε αυτό που περιγράφεται ως «ετεροβαρής ολοκλήρωση». Ο Wolfgang Wessels γράφει για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ως δύναμη μετασχηματισμού, η Brigid Laffan για τις σχέσεις κέντρου - περιφέρειας, οι Matthew Bevington και Anand Menon για τις συνέπειες του Brexit και ο Γιώργος Παγουλάτος για την ολοκλήρωση μέσω κρίσεων («η κοινή δημοσιονομική απάντηση στην πανδημία του κορονοϊού

κατέδειξε ότι, ακόμα και στο πλαίσιο της μεθόδου μεταρρύθμισης ως απάντησης σε μια κρίση, η Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρεί ένα αδάμαστο ένστικτο επιβίωσης, το οποίο βασίζεται στο ανυπέρβλητο πολιτικό κεφάλαιο που επενδύθηκε για τη δημιουργία και τη διαφύλαξή της»).

ΕΞ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ. Το τρίτο και τελικό κεφάλαιο αφορά τη θέση της ΕΕ στο παγκόσμιο σύστημα. Η Ngairé Woods αναλύει τους τρόπους της πολυμερούς προσέγγισης εν μέσω του ανταγωνισμού ΗΠΑ - Κίνας, ο Jean Pisani - Ferry υποδεικνύει την επιστροφή των παγκόσμιων ασυμμετριών («μια έννοια που αποτελούσε τη βάση των αναλύσεων... όταν ο Λουκάς Τσούκαλης ξεκινούσε τη θεωρητική του διαδρομή»), η Nathalie Tocci περιγράφει τη σχέση ευρωπαϊκής ισχύος και αυτονομίας, ο Anthony Gardner επιμένει στην εταιρική σχέση ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΕ.

Αν χρειάζεται να επισημανθούν δύο ξεχωριστά credit στον τόμο, το ένα είναι το κείμενο του Ενρίκο Λέτα, πρώην πρωθυπουργού της Ιταλίας, ο οποίος υπενθυμίζει τα ζητήματα της μεταναστευτικής πολιτικής, του τεχνολογικού ανθρωπισμού και της κλιματικής κρίσης. Ο Χέρμαν βαν Ρομπιά, τέλος, επίτιμος πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και πρώην πρωθυπουργός του Βελγίου, αναρωτιέται εάν «επιτρέπεται ακόμα να ονειρευόμαστε»: «Η γλαύκα της Αθηνάς ανοίγει τα φτερά της μόλις πέσει το σούρουπο. Παράμενω αισιόδοξος. Το ευρωπαϊκό караβάνι θα συνεχίσει την πορεία του προς "μια ακόμα πιο στενή Ένωση", διότι η τελευταία αποτελεί μια αναγκαιότητα στον νέο κόσμο που ζούμε».

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΟΥΛΑΓΕΡΙΔΗΣ